

Владимир Стојанчевић

## „УРЕЖДЕНИЈЕ“ СУДА ЗА ШАБАЦ И ШАБАЧКУ НАХИЈУ, ОД 12. ЈАНУАРА 1811. ГОДИНЕ

### I

Прва и најпотпунија историјска студија о унутрашњем уређењу Србије, нарочито с обзиром на правну основу и уређење врховне управе устаничке Србије, јесте дело Стојана Новаковића *Уставно питање и закони Карађорђева времена*,<sup>1</sup> у коме је додирнуто и питање о уређењу судова и судске власти за првих неколико година устанка. Уз Миленка Вукићевића *Судови и њихово уређење*,<sup>2</sup> без сумње то је било готово све што се, документовано и најбоље, знало о стварима унутрашњег уређења Србије, а што је далеко више и потпуније приказивало ову материју о којој су почетна знања најпоузданије забележили, између осталих, Вук, Прота Матија и Баталака. У новијој историографији, уз неколико других мањих расправа, чланака и прилога, изнова је то питање претресао Драгослав Јанковић у студији *Правитељствујушчи совјет*.<sup>3</sup> Са своје стране, у студији *Кривично право у Србији 1804—1813*, Димитрије Папазоглу аналитички је разрадио правно-судску материју која се односила на део судске праксе и уређење судова у Србији првог устанка.

Међутим, мало је нових докумената који се непосредно односе на уређење судова у периоду првог устанка, односно на законодавну радњу о уређењу судова. Један такав документ објавио је још Мита Петровић,<sup>5</sup> а према њему (са извесним исправкама) Стојан Новаковић под насловом: *Урежденије Совјета Народња за суд вароши Ваљевске и тоја нахији, од 1. јануара 1809*.<sup>6</sup> Он је до данас, изгледа, остао једини који је познат, пошто се сматрало да су остали пропали.

У Рукописној збирци Матице српске у Новом Саду<sup>7</sup> налази се оригинал који се односи на Шабац и „тоја нахији“ под насловом: *Урежденије от верховног Вожда и Совјета Народња, од 12. јануара 1811. године*, који објављујемо у продужетку овог прилога. Као што се види по датуму, он је настао у преломној 1811. години, када је на скупштини устаничких старешина од 3. до 11. јануара те године била проведена реформа државне управе и установљен нови уставни поредак, којим је било обухваћено и судство.

<sup>1</sup> Са поднасловом: *Студија о постању и развићу врховне и средимне власти у Србији 1805—1811*, Београд, 1907.

<sup>2</sup> Изд. „Полицијски гласник“, Београд, 1905.

<sup>3</sup> „Историјски гласник“, 1—2, Београд, 1954, 15—88.

<sup>4</sup> Изд. Универзитета у Београду, 1954.

<sup>5</sup> *Финансије и установе обновљене Србије до 1842. год.*, 1901, 94—97.

<sup>6</sup> *Уставно питање*, 125—127.

<sup>7</sup> Рукописно одељење, Инв. бр. 4253. — На полеђини: *Урежденије упућено „Господару“ Стојану Чупићу и Г. Димитрију Константиновићу*.

Законодавна радња ове скупштине<sup>8</sup> уколико се тиче уређења суда није се у основи променила према претходном стању, осим што има неколико карактеристичних замена текста. Основно је то, чини се, што је, на пример, овај законодавни акт потписао — према договору и закључцима на скупштини — најпре Верховни народ Карађорђе, затим Правитељствујушчи Совјет Народњи, за разлику од Урежденија Ваљевског из 1809. године, које је носило потпис само Совјета.

У поређењу са Урежденијем за Ваљевски суд, које је имало 14 чланова, Урежденије за Шабачки суд има 17, али ова три члана (4, 5. и 14) више су формалне природе и односе се на амбијент суда и суђења. Можда више заслужује пажњу онај моменат из кога се назире друштвено-класни карактер суђења, изражен у формулацијама чланова: 3(3), 4(6), 6(8), 12(15), 13(16), односно редукције неких стилизација у Урежденију од 1811. године. На пример, изостављено: сваки благородни Србин, члан 3(3), отменим служитељем народњим, чл. 4(6), најчеснији, чл. 6(8); у чл. 12(15) изостављено: „као и по другим господарствам“, а у чл. 13(16) одредба о „варошљима“ и њиховој војној обавези.

Такође пада у очи да је текст Урежденија из 1811. године у погледу лексике и синтаксе мање зависан од русизама, што може да буде интересантно и за питање изворног текста према коме су концептовани српски текстови. Најзад, за локалну историју Шабачке нахије овај документ сигурно значи један добар прилог више. Текст је пренет на Вуков правопис.

## II

### УРЕЖДЕНИЈЕ

*От верховног Војда и Совјета Народња*

1<sup>оо</sup> Наименуемо да буде у вароши Шабцу и тоја нахији Суд из лица Лука Пантелић Петар Стефанович Јован Петрович Станко Јуришић Алекса Јоанович Димитриј Константинович Секретар.

Од они Образа први да испољњава најстаријег Лица, и да се назива Председатељем, а последњи да испољњава дужност Секретарску, ови наименовати Образи свагда и за свашто у једном согласију да буду.

2<sup>оо</sup> Дом Судејски да се определи, у коме ће се сваки дан судити и Суд на уречени сат да се отвара и затвара, Судијама по особ судити, и на свакому месту није слободно, као што се догађало, да гди се који давучија Судији пријави онде му сам и суди. У напредак такови обичај за чест сваког Члена да се не уводи, но свака тужба да се у Канцеларији саслушава, и свако пресудженије да се у Канцеларији остави. Све заповести и решенија суда, да согласно и писмено из Канцеларије преко добошара издају, Судијама по особ какову заповест објавити Обштеству забрањује се.

<sup>8</sup> Уопште, о друштвено-правном уређењу Србије у устанку, у послератном периоду писали су: Мирослав Ђорђевић, Вера Петрић, Ружица Гузина, Љубица Кондић, Радослав Перовић, Танасије Илић, Гојко Десница, Даница Гавриловић и др.

- 3<sup>o</sup> Никог у Канцеларију, био он Поглавар, или најсиромашнији, с пусатом не пуштати, но сваки пре пусат да остави, па онда с учтивостију своју тужбу да предложи.
- 4<sup>o</sup> Никаков Член у време пресуђивања из Канцеларије да не излази на страну каквог договора ради; као што је бивало но нека се тужбе без сваког преждњет договора у Канцеларији саслушавају, и онде обштим договором пресуђују.
- 5<sup>o</sup> Налаже се Г. Сударцем, да непуштају много људи у Канцеларији, који само безпристрасно судити виком својом забуњују, но само давучија обтужени, и нуждни Сведоци нека уљегну.
- 6<sup>o</sup> Сваком Суду најпре Војводе од Нахије, пак прочи Служитељи Народни да имају почитаније отдавати, Војводе и други Служитељи Народни, да се не усуде свог рођака, Сродника, Момка, против Суда заштишчавати, но дужни су сваком кривцу своју заштиту отказати, и њега Суду предати. Опazi ли Суд, да каквог Старешина, велики или мали Кривца био овај кој, под своје покровителство крије, и против их правосудија заштишчава, а његова Совјета и исканија не слушао, таки да јави у Велики Вилаетски Суд, а овај ће знати како ће с оваковим Старешинама поступати.
- 7<sup>o</sup> Наименовата Господа Сударци, сву пизму и зло срце које су може бити на кој до сад имали, од овог часа да побаче, и сваком једнако да суде, богатому, или најбеднијему сиромаку; без Атара, и без сваког Мита; јер Мит и Правосудије не слажу се добро.
- 8<sup>o</sup> Сваки Суд има силу кривца тројеручно каштиговати, парама, Апсом, и батинама; но на бијењу каштига од 50. батина веће да не буде. Наћи ће се пак такви људи, који за ову каштигу нису, као што су Кметови, Буљукбаше, и Трговци, таквим за прву каштигу буди апс, од 24. до 48 Сати, о хљебу и води, други пут 25 или 50 гроша, ако ли се догоди, да после ови каштига и трећи пут погреши, нех му буде каштига с батинама. Кому Суд због величине преступленија пресудити не може, оног преступленија описана у Велики Вил. Суд нех пошље, и од овог пресудженије очекивати, пак по њему и владати се има.
- 9<sup>o</sup> Од сваког решенија Суда, било какова Ствар, да се има проценити и по 3. гроша, на стотину, од кривца узимати, но не пропустити; јер је ово приход Касе. Зато се особито Писару налаже, свако пресудженије у Протокул ставити, и ниједно незаписано оставити — пак и давучији, и обтуженому писмено пресудженија дати; да по други пут не досађују. Од Пасоша да се узима по 10 пара, које се све за приход Писару оставља, који за нечистоту и недостаток Протокола одговарати мора.
- 10<sup>o</sup> Сваком Суду опредељавамо Пандуре, за већу силу и снагу судејску, ови Пандури морају бити из Нахије од поштени кућа без промене, и без Ајлука; њихове пак куће да су свободне од сваког кулука, недају десетка, само дужни су у време Војне на војску поћи, Пандурми рана из Беглука.
- 11<sup>o</sup> Да Суд може лакше изнаћи неваљале људе, заповеда му се сваког Јабанца за пасош упитати, који дође и пође, такођер свим у Нахији Суда живуштим

забрани, ни 5. сати далеко без пасоша поћи, случили се погрешка буди му каштига по разсужденију.

- 12° Свим живуштим у Нахији Суда, забрањује се Београца (!) Велики Суд жалити доћи; без писма Магистратског, нити ће се кому веровати, ако ли се кому решеније Суда неправедно види; то сваки може решителним Магистрата писмом жалити се доћи, и хоће се свакому на ново судити, само мора распра већа од 100. Гроша бити.
- 13° Налаже се свим во обште Суду новопостављеному покорним бити, не како што је до сад бивало, ако би се тко усудио најмање поврежденије и непокорност чинити, такови нек зна, да је самому Народа Сербскога Вожду и Совјету Народњем вред учинио, и који се после овог преписака усуди противити Суду; Суд нека рапортира у Велики Вилаетски Суд, и Господару Ђорђу, који ће знати с противником поступати.
- 14° Суд после ручка ниткому да не суди, и да у Канцеларију пиће не уноси и пити недозвољава се, којему се што налаже, да позорствује на старешине, дал се они по нињешем својим преписанију владају; и о томе известије у Совјет да шаље, но без пристрасно то јест: истинаја, и без сваког Атара.
- 15° Подпис свакога Суда, да буде следујуштим образом на свакој Артији без разлике, да се подпише најстаријег Образа име, и на крај сваке Артије да подпише Писар своје име. То се разумева да ова два Лица нису сама Суд, но сви заједно чине тело; но само за унети нови ред по Канцеларијама наше државе, подпис описаним образом да буде, и никоја Артија на каком подпис описаним образом по пропису не буде неће бити веројатна.
- 16° Нитко Судијам никакове кулуке чинити није дужан развје ако је потреба Вилаетска, Судијам се налаже да не терпе да тко Народ угњетава. Како би (!) Народ угњетавао и Судајске совјете не слушао, онаковог Правитељствујушчему Совјету Судије да отпишу, које му и месечне рапорте слати дужни су.
- 17° Овим нашим Уредбама да се за чест своју и живот нитко није усудио противити, које ми за благополучије и Славу Народњу учреждавамо.

Дано у Београду 12 Јануарија 1811

МП

Верховниј Народа Сербскога Вожд  
Георгије Петровић

МП

Правитељствујушчиј Совјет  
Народњи

## „УРЕЖДЕНИЕ“ (УСТРОЙСТВО) СУДА ДЛЯ ШАБЦА И ДЛЯ ШАБАЧКОЙ НАХИИ (ОБЛАСТИ) ОТ 12 ЯНВАРЯ 1811 ГОДА

Регламент об устройстве и деятельности Суда шабачке нахии (области) от 12 января 1811 года один из редких документов на сербском языке из которого видно, как было регулировано судопроизводство во время первого восстания. Он состоит из 17 членов — параграфов. В нем выражен основной принцип Повстанческой Сербии, в силу которого закон, изданный Правительствующим Советом и одобренный Карагеоргием в качестве „верховного вождя сербского народа, считается основанием судопроизводства и всех судебных решений. Этот закон обязателен для всех слоев сербского общества и повстанчестве. Из этого регламента видно кроме того, что в своей гражданской деятельности административный аппарат подлежит, как и военно-политические руководители, контролю областного (нахийского) суда. За собственную работу суды отвечают исключительно Правительствующему Совету.

В. Стоянчевич